

традиційними весняні фольклорні фестивалі польської культури в Городку, Красиліві, Летичеві, Славуті, Хмельницькому.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі... У всебічному розвитку особистості учня важливе місце займає полікультурне виховання. На теренах Хмельницької області проблемі полікультурного виховання приділяється велика увага, що дає змогу активно співпрацювати представниками різних етнічних груп в лані розвитку освіти та культури.

Одним із пріоритетних завдань сучасної школи має стати формування усвідомлення тези про велику кількість цінностей, і що окремі з них є результатом існування традицій та звичаїв окремого народу і є для нього здобутком його досвіду та історичного розвитку.

Загалом, полікультурне виховання покликане сприяти зниженню соціальної напруги в суспільстві, формувати особистість, яка готова до міжкультурної взаємодії, діалогу. Саме це має стати пріоритетом у роботі кожного освітянина.

Список використаних джерел і літератури:

1. Ковальчук О. С. Полікультурний підхід у сучасній шкільній освіті Росії : автореф. дис... канд. пед. наук / О. С. Ковальчук. – К., 2003. – 17 с.
2. Корнев И. М. Культурологическая парадигма образования и школьная география / И. М. Корнев // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2004. – № 1. – С. 37–42.
3. Красовицький М. Ю. Проблеми полікультурної освіти і виховання в загальноосвітній школі / М. Ю. Красовицький // Полікультурна освіта в Україні : зб. статей – К., 1999. – С. 16–19.
4. Національний склад населення Хмельницької області за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року. Статистичний бюлетень. – Хмельницький, 2001.
5. Поточний архів управління у справах національностей, міграції та релігій Хмельницької облдержадміністрації. Справа №3. 2001-2004 рр.

Анотація

И.М.Шоробура, О.О.Шоробура

Проблемы поликультурного воспитания на современном этапе

В статье обоснована актуальность проблем поликультурного воспитания в контексте культурно-образовательного пространства Хмельницкой области. Показано значение поликультурного воспитания для формирования толерантности в межэтническом общении, взаимовлиянии и диалоге культур.

Ключевые слова: поликультурное воспитание, толерантность, этническая группа.

Summary

I.M.Shorobura

Problems of Policultural Education at the Modern Stage

The actuality of problems of policultural education in the context of cultural and educational space of Khmel'nyts'kyi region is grounded in the article. The importance of policultural education for forming of tolerance in betweenethnic intercourse, mutual influence and dialog of cultures is shown.

Key words: policultural education, tolerance, ethnic group.

Дата надходження статті: «3» вересня 2012 р.

УДК 372.32:37.032

К.Й.ЩЕРБАКОВА,

кандидат педагогічних наук, професор;

Л.В.МАКАРЕНКО,

кандидат педагогічних наук, доцент

(м.Бердянськ Запорізької області)

Формування навичок безпеки життя в контексті самореалізації особистості дошкільника

У статті розглянуто теоретичні аспекти узгодженості таких основних життєвих сил дитини, як прагнення до самореалізації, саморозвитку і самозбереження. Проаналізовано стан проблеми формування у дошкільників навичок безпеки життєдіяльності.

Ключові слова: самореалізація особистості, навички безпеки життя, правила безпечної поведінки.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Конституція України, Національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»), «Діти України», «Національна доктрина розвитку освіти» і програма «Здоров'я нації» визначають найважливішими стратегічними задачами всебічний розвиток людини (у тому числі і дитини), становлення його духовного, психічного і фізичного

здоров'я, формування у дітей відповідального ставлення до нього як найвищої індивідуальної і суспільної цінності. Ці задачі знайшли віддзеркалення у Концепції національної безпеки України, Законі України «Про охорону дитинства» та інші. На цій підставі перед педагогікою поставлена стратегічна мета – пошук шляхів удосконалення процесу збереження, зміцнення здоров'я і забезпечення безпеки життя юного покоління в цілому і кожної особи зокрема.

У Деклараціях, Конвенціях, Статутах і відповідних документах спеціалізованих установ і міжнародних організацій, що займаються питаннями Дитинства, звертається увага на необхідність захисту прав і гідності дитини. Найважливішими серед цих прав є права на гідне життя, зміцнення здоров'я і безпеку. У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні акцентується увага на необхідності узгодженості таких основних життєвих сил дитини, як прагнення до самовираження, саморозвитку і самозбереження. Визначені у ньому вимоги до обсягу необхідної інформації, життєво важливих умінь і навичок, системи ціннісних ставлень до світу та самої себе.

Педагогічна наука диференціює поняття «безпечне» і «небезпечне», усвідомлює важливість безпеки життєдіяльності (власної та інших людей). Дитина знає багато правил безпечного перебування вдома, в дошкільному навчальному закладі, на вулиці, на воді, на льоду, на ігровому, спортивному майданчиках та інше. Вона має орієнтуватись у правилах поведінки з незнайомими предметами та речовинами; пожежної та електробезпеки; в основних знаках дорожнього руху тощо. Деякі діти знають та можуть скористатися номером телефону основної служби допомоги (пожежна, медична, міліція); усвідомлюють, до кого можна звернутись у критичній ситуації, володіють навичками безпечної поведінки при агресивному поведженні однолітків або дорослих.

Аналіз досліджень і публікацій... Для осмислення даної проблеми велике значення мають праці вітчизняних і зарубіжних вчених (К.Абульханова-Славська, Ш.Амонашвілі, І.Бех, Л.Виготський, К.Домбровський, О.Кононко, Г.Костюк, О.Леонтьєв, С.Максименко, А.Маслоу, М.Монтессорі, А.Мудрик, А.Петровський, К.Роджерс, С.Рубінштейн та інші). Завдяки доробку цих науковців вдалося суттєво поліпшити методологічну базу дослідження виховання та розвитку особистості та виділити принципи її саморозвитку через стимулювання активності, незалежності, прагнення до самовираження та самореалізації. Кожна дитина прагне самореалізувати себе, тобто розвинути свої задатки і здібності і втілити їх в якісь досягнення, здійснити свої мрії різними шляхами. Гра, спілкування, продуктивна діяльність залежить від багатьох умов, що створюються у родині та дошкільному навчальному закладі. Важливими серед них є позитивна оцінка дорослих, розуміння дитиною самої себе, своєї належності до якоїсь людської спільноти, свого місця в колективі однолітків. Так, на думку І. Беха, діти постійно відчують потребу у допомозі дорослих. «Коли б дорослий не прийшов на допомогу дитині, він повинен їй допомогти, а не ставати на її місце. Якщо вирішувати за дитину її проблеми, це не допоможе її зростанню, адже самореалізація досягається тільки зусиллям власного «Я» [2, с.156].

У дослідженнях особистісної самореалізації останніх років (О.Баришева, Т.Більгільдеева, В.Зарицька, Н.Корчакова, Л.Левченко та інші) зазначається, що вагомою детермінантою розвитку особистості є колектив, спілкування та її участь у різних видах провідної діяльності. При цьому наголошується, що дошкільнику притаманне прагнення до самореалізації на основі самомотивації. Проте аналіз наукової літератури свідчить про обмежену кількість досліджень з цієї проблеми. Недостатньо досліджувалися шляхи та засоби її формування саме на етапі дошкільного віку.

Формулювання цілей статті... **Метою даної статті** є висвітлення проблеми формування навичок безпеки життя у контексті самореалізації дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу... Проблема захисту прав дитини, забезпечення комфортних умов для його життя і розвитку була і залишається однією з актуальних у психолого-педагогічній науці. Дані наукових досліджень свідчать про те, що здоров'я людини залежить на 10 % від медицини, на 20 % від екології, близько 20 % від спадковості і на 50 % від умов і способу життя. Спосіб життя розуміється як уявлення про те, як жити не хворіючи, вміння й навички догляду за тілом, організація власного життя за режимом, збалансоване живлення, загартування, фізичні вправи, вміння встановлювати позитивні взаємостосунки, контролювати власні емоції та інше. «Здоров'я» в науці розглядається як природний стан організму, який характеризується відсутністю яких-небудь відхилень від норми, захворювань, що з'являються під впливом біологічних і соціальних чинників і що виявляється у відчутті комфортності, бадьорості, впевненості [3; 4; 5].

«Безпека» в контексті виховання та розвитку дітей дошкільного віку розуміється як стан захищеності в стресових або небезпечних ситуаціях. Дослідники, характеризуючи здоровий спосіб життя, як правило, виділяють рівень, якість і стиль життя. *Рівень* життя розуміється як ступінь задоволення матеріальних, культурних і духовних потреб дитини; *якість* життя – це, перш за все,

цікава для дитини діяльність, взаємовідносини в сім'ї, характерні особливості соціального оточення; *стиль* життя – це можливість прояву самостійності, захищеність дитини, її здатність бути самою собою. Дошкільне виховання є важливим періодом у формуванні особи. Враховуючи недостатній соціальний досвід дитини-дошкільника і різноманітність тих складних, небезпечних життєвих ситуацій, в які вона постійно потрапляє, дорослі повинні навчити її розуміти, оцінювати та протистояти негативним чинникам, навчити її вмінню самостійно ухвалювати рішення в екстремальних ситуаціях, встановлювати адекватні відносини з найближчим оточенням. Чим менше дитина, тим складніше їй орієнтуватися в багатовекторному навколишньому світі [3; 4].

Наші спостереження за поведінкою дошкільників в транспорті, спілкуванні їх з однолітками, близькими і незнайомими людьми, бесіди з ними, їх батьками, вихователями показали, що багато дітей порушують правила поведінки, не усвідомлюють небезпеку окремих чинників для свого здоров'я. У реальному житті це залежить від наступних причин.

1. Дитина не вважає обов'язковим виконання дій, направлених на збереження і зміцнення здоров'я, він безтурботно вибігає на дорогу перед рухомих транспортом, ігри з вогнем приймає за розвагу, стрибає з висоти, демонструючи одноліткам свою сміливість і багато що інше.

2. Часто хворі, невпевнені, боязливі діти навпаки вважають свій стан хронічним, постійно знаходяться в переживаннях, тривожності, «опускають руки», не прагнуть до активних самостійних дій, до захисту себе, гартування, зміцнення свого здоров'я. На жаль цим дітям іноді навіть подобається такий стан, воно підвищує увагу до них з боку близьких, готовність задовольняти всі їх запити і бажання.

3. Якщо батьки самоусунулися від виховання, у дітей спостерігається відсутність необхідних знань і навичок безпеки (негативне ставлення до режиму дня, необережне відношення до бездомних тварин і незнайомих предметів, байдужість до можливості переохолодження та інше).

У подібних ситуаціях дорослі зобов'язані сформувані знання про корисність процедур, які загартовують організм дітей, про обережність, а у разі потреби – прояви адекватних дій, спрямованих на самозахист, самореалізацію.

В українській базовій Програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» одна з основних ліній розвитку дошкільників – «Фізичний розвиток», в якій звертається увага на те, що дошкільник не тільки знає правила безпечної поведінки і здорового способу життя, але й самостійно дотримується їх. Він здатний зрозуміти зв'язок між станом власного здоров'я і способом життя, аналізувати та пояснювати причини змін у стані свого здоров'я природними чинниками. Програма також направлена на те, щоб батьки та педагоги розширювали знання дошкільників про корисне або шкідливе для їх здоров'я.

Як показує досвід нашої роботи, дошкільні навчальні заклади можуть та повинні забезпечувати засвоєння дітьми комплексу конкретних знань про безпеку життєдіяльності та здоровий спосіб життя, зокрема, про дієві правила поведінки.

Для вивчення сучасного стану досліджуваного питання на практиці нами було проведено опитування вихователів дошкільних навчальних закладів. З цією метою вихователям були запропоновані питання, відповіді на які дали можливість констатувати, яке значення вони надають заняттям з безпеки життя і здоров'я дітей, як ознайомлюють дошкільників з доступними для них поняттями про життя і здоров'я, які прийоми та методи використовують в роботі з ними та інше. На думку більшості педагогів, які взяли участь в нашому дослідженні, заняття з безпеки життя і здоров'я дітей сприяють формуванню у дошкільників позитивної мотивації на здоровий спосіб життя, розвиток здоров'язберігаючої компетентності у дітей.

Цілеспрямовані спостереження показали, що на заняттях діти ознайомлюються з правилами безпеки на дорозі, в транспорті, на воді; як поводитись, якщо загубився; як уникнути багатьох неприємностей тощо. Педагоги називали конкретні теми, які викликали у дітей бажання продовжити розмову про деякі конкретні випадки: зустріч у дворі з бездомними собаками, ігри з деякими рослинами, які викликають алергію (амброзія, дурман-трава та інші). Батьки та педагоги відзначають інтерес дітей до мультиплікаційних фільмів («Поради тітоньки Сови», «Уроки обережності», «Спасик і його друзі»), які надають можливість в цікавій для дітей формі ознайомитися з деякими правилами поведінки. У зв'язку з цим психологи відмічають, що «діти схильні беззаперечно виконувати свої правила, тоді як правила, що «задаються», виконуються більш формально. Як доводить І.Бех, «порушниками» своїх правил виявляються лише 5 % дітей віком 4-6 років. Цінність виконувати свої правила виявляється не менш високою, ніж цінність самої гри» [2, с.156].

Але безпека – це не тільки навчання дітей основам здорового способу життя, не тільки обережна та правильна поведінка дітей у різних ситуаціях. Велике значення має і безпека освітнього процесу, а саме:

– безпечне середовище (закріплені шафи, стелажі; відсутність отруйних і колючих рослин; безпечне розташування рослин у групі; обладнання дитячих приміщень, дотримуючи заходів протипожежної безпеки);

– правильне зберігання різних матеріалів, медикаментів (ножиці, голки знаходяться в недоступному для дітей місці; ліки – в аптечці тощо);

– меблі, підібрані за зростом дітей, маркіровка меблів;

– маркіровка постільної білизни і рушників.

У ході занять вихователі також розв'язують з дітьми проблемні ситуації: «Уяви, що ти один вдома. Загорівся телевизор. Що робити?», «Як поступити, якщо бабусі стало погано?», «Уяви, що в дитячому садку виникла пожежа, твої дії?» та інші. Крім того, вихователі запропонували дітям виконати завдання вдома: разом з батьками намалювати електроприлади, які є небезпечними; придумати моделі ситуацій, які можуть викликати пожежу в будинку.

Проводять вихователі з дітьми й ігри («Ми – рятувальники», «Що ми знаємо про речі»), які направлені на поглиблення знань про загрозові ситуації або на закріплення знань про джерела небезпеки та інші.

Формування основ безпеки життєдіяльності дітей здійснюється в різних напрямках, основні з них – це робота з дітьми, батьками, вихователями. Дорослі не тільки оберігають дитину від небезпеки, але й готують її до зустрічі з можливими труднощами, формують уявлення про найбільш небезпечні ситуації, про необхідність дотримання запобіжних засобів, прищеплюють їй навички безпечної поведінки в побуті.

«Врятуйся сам, – говорили стародавні, – і навколо тебе врятуються тисячі». Живучи в сучасному та складному світі, дітей підстерігає безліч небезпек. Для того, щоб забезпечити себе в тій чи іншій складній ситуації, або взагалі її уникнути, дошкільникам треба знати, які бувають надзвичайні ситуації і як поводитися в цих випадках. Розглядаючи картини, плакати, на яких змальовані найпоширеніші ситуації, що зустрічаються в повсякденному житті, малята вчаться оцінювати їх, колективно обговорюють, як уникнути неприємностей, як забезпечити себе та своїх рідних.

У процесі бесід діти, аналізуючи різні ситуації, формували відповідні правила поведінки та засвоювали їх. Особлива увага дошкільників зверталася на встановлення взаємостосунків з однолітками, близькими та незнайомими людьми. Діти усвідомлювали, що спеціальні життєві навички, які вони накопичують, допоможуть їм зберегти здоров'я, зберегти життя. Більше половини опитаних дошкільників вважають, що на заняттях їх навчають толерантному відношенню до навколишніх людей, особливо до близьких, але при цьому треба пам'ятати, що необхідно бути дуже обережними з незнайомими людьми.

Звертаючись до батьків, їм були запропоновані такі питання: «Чи в порядку у вашій квартирі електропроводка, газова плита?», «Чи вимикаєте ви телевизор після закінчення передач?», «Чи забороняєте ви своїм дітям грати з сірниками?», «Як ви пояснюєте дитині, що не можна гратися з вогнем?», «Що знає ваша дитина про електрику?» та інші. Відповіді батьків були різні: деякі відповіли, що вони тримають під строгим контролем ці ситуації, інші вказували на дефіцит часу, невідповідальне оцінювання проведення роботи та інше.

Висновки... Спостереження показують, що майже всі діти знають, як треба поводитись, але, на жаль, не всі дошкільники в реальному житті дотримуються цих правил. Наші дослідження свідчать про те, що безпека життя дитини залежить від уміння керуватися цими правилами при виникненні небезпеки. У контексті проблеми розвитку самореалізації особистості дитини від дорослих потрібна цілеспрямована систематична та послідовна робота з формування навичок безпеки життя.

Список використаних джерел і літератури:

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / наук. керівник Кононко О. Л. – К. : Світич, 2008. – 430 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2-х кн. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 1 : Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – 278 с.
3. Вільчковський Е. С. Фізичне виховання дітей у дошкільному закладі / Е. С. Вільчковський, О. І. Курок. – К. : РВВ ГДПУ, 2001. – 216 с.
4. Денисенко Н. Ф. Через рух до здоров'я дітей : навч.-метод. посіб. / Н. Ф. Денисенко, О. П. Аксьонова. – Т. : Мандрівець, 2009. – 88 с.
5. Конвенція о правах ребенка. Принята резолюцией 44/25 Генеральной Ассамблеи ООН от 20. 11. 1989 года. Вступила в силу 02. 09. 1990. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sto.cheb.ru/shpargalka/konvenciya-oon-o-pravah-rebenka/>.

Анотація

Е.И.Щербакова, Л.В.Макаренко

Формирование навыков безопасности жизни в контексте самореализации личности дошкольника

В статье рассматриваются теоретические аспекты согласования таких основных жизненных сил ребенка, как стремление к самореализации, саморазвитию и самосохранению. Представлен анализ состояния проблемы формирования у дошкольников навыков безопасности жизнедеятельности.

Ключевые слова: самореализация личности, навыки безопасности жизни, правила безопасного поведения.

Summary

K.I.Shcherbakova, L.V.Makarenko

Formation of Life-Safety Skills in the Context of Preschooler's Personality Self-Realization

The article deals with theoretical aspects necessary consistency of such basic vitalities of the child, as the desire for self-realization, self-development and self-preservation. It offers analysis of the problem in formation of preschool life-safety skills.

Key words: self-realization, life-safety skills, life-safety rules of behavior.

Дата надходження статті: «27» вересня 2012 р.

УДК 37. 032

Н.М.ЩЕРБАКОВА,

старший викладач

(м.Бердянськ Запорізької області)

Формування пізнавальної самостійності школяра в контексті розвитку його особистості

У статті висвітлюються деякі аспекти проблеми формування пізнавальної самостійності як важливої якості особистості школяра. Доведено залежність рівня пізнавальної самостійності від творчої атмосфери в учнівському колективі, налагодженні діалогу між вчителем та учнями на основі врахування суб'єктного досвіду школярів.

Ключові слова: пізнавальна самостійність, розвиток особистості, педагогічні умови.

Постановка проблеми у загальному вигляді... З часу набуття Україною незалежності перебудова шкільної освіти відбувається на принципах гуманізації і демократизації, упровадження інноваційних форм і методів навчання. У законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» наголошується на створенні умов для формування активної, ініціативної, самостійної особистості, якій властива висока культура розумової праці в різних видах діяльності і яка володіє способами самопізнання, саморозвитку. У зв'язку з цим особливого значення набуває проблема формування пізнавальної самостійності учнів.

Аналіз досліджень і публікацій... У контексті зазначеного вище актуальними є теоретико-експериментальні дослідження, спрямовані на розвиток пізнавальної діяльності учнів. Наукові основи організації пізнавальної діяльності та формування особистісних якостей учнів у процесі навчання визначено в дослідженнях Е.Абульханової-Славської, Л.Арістової, Н.Бухлової, Д.Вількеева, В.Давидова, М.Данилова, Б.Єсіпова, Є.Коротяєва, І.Лернера, В.Лозової, В.Максимова, О.Матюшкіна, П.Підкасистого, О.Савченко, Т.Шамової, Г.Щукіної та ін.

Пізнавальна самостійність визначається як складна інтегрована якість особистості, яка характеризується мобілізацією інтелектуальної та емоційно-вольової сфер підлітка у процесі навчання; має багатоаспектну структуру, формується у самостійній пізнавальній діяльності завдяки створенню відповідних педагогічних умов і виявляється в прагненні здобувати, аналізувати нову інформацію та використовувати її для поглиблення вже набутих знань та вмінь.

Науковці доводять, що досягнення більш високих результатів у розвитку школярів потребує змін в організації навчання. Це завдання, як свідчать дані досліджень автора та прогресивний досвід педагогічної практики, можливо вирішувати завдяки вивченню предметів гуманітарного циклу.

Формулювання цілей статті... **Метою** даної статті є аналіз шляхів формування пізнавальної самостійності учня в контексті розвитку його особистості.

Виклад основного матеріалу... Формування пізнавальної самостійності спирається на відповідні мотиви, потреби у знаннях, які активізують навчальну діяльність учнів, зокрема під час вивчення предметів гуманітарного циклу. Ці предмети (історія та література) допомагають пізнати світ, людей і себе, вчать учнів логічно мислити, сприяють формуванню механізмів